

Г. Г. РОГАЧОВА ЕМОЦІЙНІ ТЕРМІНИ

Відомо, що терміни мають бути точними, однозначними, беземоційними. Ідеальний термін повинен відповідати цим вимогам. Близькими до ідеальних є запозичені іншомовні терміни. Проте серед спеціальних назв багато й таких, що походять від загальноновживаних слів. Порівняймо хоча б такі пари анатомічних термінів, як *клубок* — *клубочок*, *канал* — *каналець*, *жолоб* — *жолобок*, *шлунок* — *шлуночок*, *жовчні протоки* — *жовчні проточки* та ін. В анатомії кожному з них відповідає окреме поняття, проте *каналець* — не що інше, як «маленький канал»; *серцевий шлуночок* названий так за подібністю до форми шлунка, тільки менший за розміром.

Деякі терміни мають метафоричне походження, тобто утворені від загальноновживаних слів на підставі схожості форм і функцій названих ними предметів і відповідних спеціальних понять. Частина термінів типу *баба*, *бабка*, *мертва зона*, *башмак*, *жабки*, *щічки*, *голівка*, *бігунок*, *задирка*, *рубчик* (техн.), *морда* (риб.), *лопатка*, *шийка* (мед.) мають досить відчутне негативне або позитивне забарвлення. Ці терміни, як і загальноновживані слова, від яких вони утворені, характеризуються емоційністю та образністю, яку здатні посилювати в художньому контексті. Добре відомі мовцям ознаки і властивості окремих понять і предметів, позначених термінами, дали можливість ввести ці терміни у порівняльні звороти: *схопити, як обценьками*; *погляд гострий, як лазер* тощо. Такі порівняльні звороти передають досить яскраво виражену емоційно-оцінну експресію.

Проникнення науки і техніки в суспільне життя зробило природним використання термінів при описах картин природи в художній літературі: «Декорація світу досить похмура. Море, що б'є та б'є. Місяць — димчастий шмат *плазми* — у подертому хмар'ї» (О. Гончар). Авторські неологізми, в основу яких покладені терміни, є свідченням глибокого засвоєння останніх мовцями: «До хлопців Венько артистично розвів руками, а офіціантку обдарував солодким, *широкозахватним* (з ніг до голови) поглядом» (І. Григурко); «Приїздять [дачники] *підзарядити* свої душевні *акумулятори*, але село нині само потребує цієї підзарядки, духовного допінгу» (В. Яворівський).

Іншомовні терміни набувають емоційності, коли виходять за межі спеціального наукового тексту і потрапляють у незвичне для них лексичне оточення. Наприклад, майстерно обіграні автором художнього твору військові терміни *лафет*, *стодвадцятидвохміліметрова гаубиця* стають яскравими образами: «Он і Людка Миколина на свій «лафет» від *стодвадцятидвохміліметрової гаубиці* теж натягнула штани на заклепках, щоб не репнули» (В. Яворівський). Звичайно, терміни не виконують тут своєї основної термінологічної функції, а виступають засобом створення гумористичних ситуацій.

Відповідний стилістичний ефект виникає від сполучення терміна із зниженою, або навіть лайливою, лексикою, напр.: «Заколисав усіх блок Г. Два роки муркотить, не кусається. — Не зуроч, матері його *кіловат-годину!*» (В. Яворівський). Джерело сатирично-гумористичного ефекту — поєднання в мові персонажа високого наукового стилю з розмовним. Вдало поєднана автором твору природна несумісність цих стилів становить джерело художнього образу. Пор.: «Іще він згадав, як вони, студенти-історики, одного разу розважались. Кожен із них висунув якусь наукову ідею і захищав її перед опонентами. Один першокурсник вийшов на кафедру і схвильованим голосом повідомив, що, перебуваючи на канікулах, він пересадив морквину з городу баби Домни на город баби Явдохи. Експеримент блискуче вдавсь. «Колеги! — урочисто заявив «дисертант». — Ось плід, що успішно переборов імунологічний бар'єр, цебто межу між городами вищезгаданих бабусь-реципієнтів». Експериментатор дістав з кишені і показав опонентам велику морквину. Опоненти її з'їли, а першокурсникові надали звання «вчений-трансплантатор»» (І. Григурко).

Отже, терміни — невичерпне джерело поповнення літературної мови. Утворення на їх основі стійких фразеологічних висловів, порівняльних зворотів є матеріалом для створення нових стилістичних засобів.